

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ
НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки

Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 13

Заснований в 1996 році

Рівне 2000

ББК 74.20

0–59

УДК: 371: 373: 378.

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 13. – Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет, 2000 р. – 130 с.

Збірник наукових праць містить статті із загальнотеоретичних, історико-педагогічних і методичних проблем гуманізації освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, викладачів педагогічних навчальних закладів, аспірантів, студентів, педагогів-практиків.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН **Мітюров Борис Никифорович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

заступник головного редактора:

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член АПН України **Бех Іван Дмитрович**
(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім.В.Гнатюка);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**
(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН **Дем'янчук Степан Якимович**
(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
(Прикарпатський педагогічний університет ім.В.Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
(Університет “Острозька Академія”);

кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент АПСН **Поніманська Тамара Іллівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
(Дрогобицький державний педагогічний університет ім.І.Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
(Запорізький державний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
(Вінницький державний педагогічний університет ім.М.Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім.В.Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, доцент **Янцур Микола Сергійович**

(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет)

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №1 від 30.08.2000 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове видання, в якому можуть публікуватися результати кандидатських і докторських дисертацій з педагогічних наук (Постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р.).

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028, м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 – 7281 – 06 – 2 © Рівненський державний гуманітарний університет, 2000

УДК 37.0

Р.С.Філоненко

РОЛЬ ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА” У ВИХОВАННІ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ (20-30 рр.)

Все почалося ще в минулому столітті, коли українська молодь, що не бажала залишатись осторонь просвітницьких процесів у Європі, об'єднувалась навколо “Просвіт” і займалась найрізноманітнішими справами, несучи добро собі й оточуючим. Звідси вийшли “Пласт”, СУМ, “Січ”, “Сокіл” та всі інші українські молодіжні організації.

Ніякі утиски і заборони не зупиняли молодих ентузіастів. Разом із відновленням державності періоду УНР молодіжний просвітницький рух набрав шалених обертів: постали “шкільні”, молодіжні “Просвіти”. Але радянська влада ліквідувала ці українські організації.

Та захоплену молодь, що активно відстоює свої права, не може зупинити ніхто і ніколи. Організації продовжували діяти неофіційно.

Національно-державне відродження спричинило докорінні зміни в усьому суспільному житті українського народу.

За короткий час була ще, і ще раз, доведена істина не малого значення: нація є найживучішим та найміцнішим організмом, в чому неодноразово переконувалось людство.

Складовими будь-якої нації достовірно вважались історична пам'ять та мова. Ніхто інший, як вони врятували український народ, який перебував під гнітом чужинців, від його повної асиміляції. Тому цілком закономірно на шляху розвитку української нації є виникнення “Просвіти”, покликаної вирішувати найгостріше завдання того часу – просвічувати народ. “Просвіта” стає одним з найголовніших чинників життя української спільності на всіх важливих відтинках її історії.

Підсумковий штрих говорить нам про те, що “Просвіта” є явище суто українське, народжене певними специфічними процесами української історії, яка сприяла розвитку культурного і духовного життя нації. “Просвіта” на Волині виникла на півстоліття пізніше ніж у Галичині, тож цілком закономірно, що вона перейняла звідти організаційну структуру, форми, зміст та напрямки культурно-просвітницької праці й увесь багатючий досвід. Розвиток товариства “Просвіти” мав свої особливості, зумовлені специфічними обставинами. Розвиток “Просвіти” під владою Польщі у 20-ті роки яскраво засвідчив, який родючий ґрунт знайшла її ідея в цій “тихій стороні”.

Перша третина ХХ ст. характеризує розвиток просвітянського руху на Волині. Багато запозичила “Просвіта” в своїх формах та змісті діяльності від братств, які також діяли в умовах польського поневолення.

Після входження Волині до складу Польщі розвиток “Просвіти” набув специфічних рис.

З укладенням Ризького договору слід вважати закінченим перехідний і початок якісно нового етапу просвітянського руху на Волині.

У 1920-1921 рр. на Волині були легалізовані товариства “Просвіти” в Луцьку, Рівному, Кременці, Дубні, Володимирі, Острозі та Здолбуніві.

На зміну “старої гвардії” приходять молодь з невисоким освітнім та культурним рівнем, але віддана національній справі.

20-ті роки на Волині характерні тим, що громадських організацій української молоді не було, крім декількох, що існували при гімназіях та під пильним наглядом адміністрації.

Велику увагу приділяла “Просвіта” фізичному, моральному вихованню молоді, організації дозвілля.

Великою заслугою Волинської “Просвіти” слід вважати організацію “Пласту” – українського скаутського товариства. Статути багатьох повітових товариств у 20-ті роки обумовлювали право на організацію цього найбільшого молодіжного товариства, тому виховниками та провідниками виступали просвітяни.

Виникненню “Пласту” у Володимирі слід завдячувати А.Річинському. Гурток, який був створений у 1924 р. при місцевій “Просвіті” за ініціативою А.Річинського, складався з 33 хлопців та дівчат. Володимирські пластуни одні з перших брали участь в галицьких пластових таборах, а саме на Соколі.

Унікально відбулося становлення “Пласту”, а також “Просвіти” в Олександрії. На початку 20-х років учні семикласної школи організували товариство “Малі козаки”, яке з часом виросло у пластовий гурток. Ініціаторами були визначні діячі пластового та просвітянського руху В.Боровський, П.Гаврилюк, П.Семенюк, М.Плюцінський, П.Довгалюк, В.Синяка.

Міцніло і зростало товариство, але після обшуку поліції 1 листопада 1923 р. зібрання заборонили. Знаючи, що статут рівненської “Просвіти” передбачає діяльність “Пласту”, молодь вирішила організувати філію в селі, а при ній – “Пласт”, члени якого стали основою театрального гуртка та футбольної дружини “Просвіти”. Олександрійський “Пласт” мав два самостійних курені – дівочий та хлоп’ячий, які отримали порядкові числа від верховної пластової команди зі Львова.

Діяльність “Пласту” набуває ще більшого розмаху у 1923-1924 рр. “Пласт” виникає у Острозі, Ковелі, Кременці і на Рівненщині. Референт Рівненської повітової “Просвіти” С.Семенюк один з найвизначніших організаторів та керівників пластового руху – створив при місцевій приватній українській гімназії пластовий курінь. У 1926 році при Рівненській “Просвіті” створюється Повітова Пластова команда, яку очолює С.Семенюк, її організаційним референтом стає П.Довгалюк, секретарем – В.Робовський. У 1927 році на Рівненщині діяло 9 пластових осередків, в яких налічувалось близько 280 членів. 18-19 серпня 1927 року біля Олександрії відбувся пластовий з’їзд який став вершиною діяльності пласту на Волині. У з’їзді взяло участь 220 юнаків та дівчат з багатьох місцевостей краю та його меж. Характерна заборона “Пласту” польською владою.

Важливе місце в діяльності “Пласту” приділялось фізичному вихованню молоді. В 1920 році при луцькій “Просвіті” почала роботу ініціативна група по створенню молодіжного відділу “Сокіл”. Влітку 1923 року “гімнастично-фізичний відділ” перетворюється в спортивну секцію, яку вів Л.Горбенко. В лютому 1924 року набула сталої назви “підсекція фізичного виховання”. Заняття проводились з групою 20-40 дітей і включало в себе рахункові вправи та ігри. З часом, коли секція отримала автономні права, стала контактувати з єврейськими та польськими спортивними клубами.

При рівненській “Просвіті” у 1922 році було створено молодіжну спортивну секцію “Якір”. Дана секція налічувала біля 30-ти чоловік, котрі займалися легкою атлетикою, гімнастикою, футболом.

На візирець єврейського клубу у 1924 році під проводом М.Муромця при ковельській “Просвіті” була створена спортивна секція, але з часом її заборонили. Влітку 1927 року при дубенській “Просвіті” відкрився клуб, організатори якого прагнули поєднати моральне та фізичне виховання, але розвинути свою діяльність так і не встиг.

Чимало зусиль довелося прикласти щоб зрушити з місця таку занедбану на Волині сферу, як позашкільне та дошкільне виховання. Традиційного характеру набуло влаштування для дітей різдвяних ялинок, свята Святого Миколая та інші.

Луцьким, Рівненським, Волинським пластами здійснювалися спроби організувати в літні місяці “дитячі садки”. В даних садочках перебували діти, батьки яких були обтяжені роботою в полі. Але належного розвитку за браком коштів та прорахунків організаційного характеру ця справа не набула. На відміну від інших “Просвіт” кременецькій “Просвіті” вдалося налагодити систематичну працю в дошкільному та в позашкільному вихованні українських дітей і досягти у цьому значних успіхів.

Під керівництвом А. Животка, “українського піонера дошкільного виховання” була розгорнута плідна праця дошкільного та позашкільного виховання.

В 1922 році завдяки налагодженій, правильно скерованій роботі в секції влаштовано 78 “діточих сходин” для хлопчиків та дівчаток віком від 5 до 10 років. Програма включала в себе співи, ігри з м’ячем, вишивання, гуртове читання, прогулянки, підготовку і проведення дитячих свят. Прочитано сотні книжок, розроблено комплексну програму по дошкільному вихованню, відкрито багато дитячих майданчиків.

Керівництво секції організувало “Юнацьке товариство”, яке, окрім праці дошкільнят, займалось випуском журналу “Рідне гніздечко”. Чималу видавничу діяльність для найменших розгорнув А.Животко, який видав книжечки “Рукавичка”, “Майстеренка”, “Однієї ночі”, “Весняночка” та інші. З від’їздом Животка до Праги у 1923 році секція тимчасово призупинила діяльність, але згодом, знайшовши своїх ентузіастів продовжила свою роботу.

Для протистояння цілеспрямованому наступу польської влади просвітянським організаціям Волині не вистачало сил. Окрім секцій, гуртків, сільські просвітянські осередки не мали змоги на

створення більш значиміших організаційних молодіжних структур. Незважаючи на все це, роль просвіти у житті молоді була надзвичайно великою. Сьогоднішню розмаїту суспільно-політичну палітру доби новітнього відродження України важко уявити без Товариства “Просвіта”. Незважаючи на політичні пристрасті, вона не стала організацією для поширення якихось вузькопартійних інтересів, залишаючись здоровим національним організмом, який іде випробуванним магістральним шляхом плекання та розвитку української культури та духовності.

В сучасних умовах в своїй діяльності “Просвіта” яскраво продемонструвала великі здобутки на царині духовного життя, розвиваючись у межах власної незалежної української держави. Прикладом цього є 10 заповідей “Просвіти”:

1. *Хто ти, брате молодий?*

Хто ти, сестро молода? України син твердий, Син тих українських нив, Де віки народ мій жив. України я дочка. Я дочка українських нив, Де віки народ мій жив.

2. *А великий твій народ?*

П'ятдесят нас є мільйонів — В нас усіх міцні долоні, Кожний м'яз у нас — граніт, Ми збудуємо інший світ!

3. *Де живуть оці мільйони?*

На великому просторі — Від Карпат по Чорне море, Від Кавказу і по Сян Наш народ владар і пан.

4. *Чи багата ця земля?*

Бог дарів їй не жалів: Молоко вона і мід. Та ще в ній, у цій землі В надрах скарби чималі — Заздрить нам тому весь світ!

5. *А яка у тебе мова?*

З мов усіх найбільш чудова — Українська. Хоч і згину, Мови тої не покину.

6. *А який твій Знак?*

Прапори? Знак мій — знак Володимира: В ньому влада, воля, сила. Златосиній є наш стяг, Він нас кличе всіх на змаг.

7. *А історія народу?*

Вічні бої за свободу. В ній кожнісінька доба — Героїчна боротьба.

8. *А народ твій вільний був?*

Він віки цілі стояв У ряді вільних держав. І хоч впав, то все ж живе, Творить знов життя нове.

9. *Хочеш ти чого для нього?*

Хочу для народу свого, Щоб не спав він у могилі, А воскрес в красі і силі, Щоб у щасті на весь світ Засіяв, як самоцвіт.

10. *Знаєш ти, як це зробити?*

Рукави нам закотити, В кожній школі, в кожній хаті У читальні, при верстаті Працювати день-у-день! Гордим бути свого роду, З мови, з одягу, з пісень. Гордим за свого народу Всю

історію криваву, За цю землю величаву, І рости щодень готовим До посвяти, жертви крові, —
Щоб зближати всенародні, Дні великі, Великодні.

Л і т е р а т у р а:

1. Савчук Б. Волинська “Просвіта”. – Рівне: Ліста. - 1996.
2. Степанишин Б. Роль рівненської “Просвіти” в національному відродженні краю// “Просвіта” і духовне відродження України. - С.15.
3. “Просвіта”: історія та сучасність (1868-1998): Зб. матеріалів та документів, присвячених 130 р. ВУТ “Просвіта” ім. Т.Шевченка/ Упоряд., ред. В.Германа.- К.: Просвіта, 1998. - 488с.
4. “Просвіта”//Енциклопедія українознавства. – К.,1998 - Т.6.

Одержано редакцією 22.06.2000

УДК 373.2

В.Ф.Сергєєва

СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ С.РУСОВОЇ – ДЖЕРЕЛО ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СУЧАСНОГО ДОШКІЛЛЯ

Сучасний стан дошкільної справи в Україні потребує оновлення й удосконалення. Пошукам ефективних шляхів і методів реформування системи дошкільного виховання має прислужитися глибоке вивчення і творче використання вітчизняного педагогічного досвіду минулого.

Сучасним підходам до організації дошкільля в Україні особливо співзвучні ідеї Софії Русової (1856-1940), відомого українського педагога, фундатора дошкільного виховання в нашій країні. У працях вченої висвітлені педагогічні проблеми, розроблені важливі положення і висновки, які в наші дні, в умовах втілення в життя концепції національного виховання, набувають не лише теоретичного значення, але й велику практичну цінність.

Суспільне дошкільне виховання хвилювало С.Русову упродовж всього її життя і посідало одне із головних місць в її педагогічній, громадській, просвітительській діяльності. Її доробок в цьому напрямі носив теоретичний і практичний характер: відкриття дитячих садків, майданчиків, написання підручників, монографій, статей, викладання в навчальних закладах тощо. Предметом особливої уваги С.Русової була українізація дитячого садка. В період УНР, обіймаючи посаду голови відділу позашкільної освіти і дошкільного виховання Міністерства народної освіти, їй вдалося українізувати дитячий садок, а також зробити можливою підготовку вихователюк-українок. Завдяки її зусиллям вперше в історії українського шкільництва дошкільне виховання стало складовою державної освітньої системи.

Зміст

Передмова	3
Павелків Р.В Психологічні чинники формування моральної поведінки школярів	4
Поніманська Т.І. Теоретичні засади гуманізації виховання дітей дошкільного віку	10
Дичківська І.М. Проблема становлення особистості дитини як один з напрямів інтеграції вітчизняних і зарубіжних ідей педагогічного гуманізму	15
Мельник І.М. З історії духовної освіти на Волині.....	19
Філоненко Р.С. Роль товариства "Просвіта" у вихованні підростаючого покоління (20-30pp.).....	28
Сергєєва В.Ф. Система національного дошкільного виховання С.Русової – джерело інноваційних технологій сучасного дошкілля.....	32
Григорішин Г.І. Проблема особистості вихователя в педагогічній спадщині С.Ф. Русової.....	36
Бєлова С.А. До питання про вальдорфську педагогіку в сучасному світі.....	39
Дзюбишина Н.Б. Реформа шкільної системи в Чехословаччині в період Першої республіки (1918 – 1938).....	43
Дем'янюк Т., Байрамова М., Мельничук Л. Інноваційні технології методичної роботи з педагогічними кадрами.....	49
Фасолько Т.С. Виховання у старших дошкільників позитивного емоційного ставлення до моральних норм.....	56
Бєленька Г.В. Розвиток мислення у дітей дошкільного віку в процесі ознайомлення їх з природою	60
Горопаха Н.М. Урізноманітнення форм екологічної освіти дошкільнят.....	63
Меналюк Г.Ф. Шляхи підвищення ефективності навчання дітей дошкільного віку елементам математики.....	73
Семенюк М.П., Сак Л.А. Педагогічний експериментальний майданчик: досвід, перспективи.....	80
Ремизович Г.М. Управлінські аспекти процесу впровадження інноваційних технологій в діяльність дошкільного закладу.....	84
Машикіна Л.А. Науково-педагогічна діяльність викладача педагогічного училища та коледжу в контексті підготовки студентів до використання інновацій	88
Підкурганна Г.О. Ідеї педагогічного гуманізму в художньо-педагогічній підготовці студентів факультету дошкільного виховання.....	93
Самсонюк Н.Ф. Роль спецкурсу "Ігрові методи навчання дітей" у формуванні фахових знань та умінь майбутніх вихователів	100
Кравець Л.М. Самоаналіз педагогічної діяльності як складова професійної підготовки вчителя.....	104
Шамрай О.Б. Сутність педагогічної культури майбутнього вчителя в контексті національних традицій.....	107
Малаканова Л.В. Дослідження впливу організаційно-педагогічних умов оцінювання на якість професійної підготовки майбутнього вчителя	111
Солоненко Н.С. Ділові ігри в процесі вивчення менеджменту	117
Відомості про авторів	125

Наукове видання

**Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Наукові записки Рівненського гуманітарного університету

Випуск 13

Заснований в 1996 р.

**Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Фасолько Т.С.
Комп'ютерна верстка Коломис О.Ф.**

Здано до набору 20.06.2000р. Підписано до друку 30.08.2000р.
Формат 60х84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 15,4. Обл. вид. арк. 16,1. Замовлення № 7 Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра дошкільної
педагогіки
(тел. 22-02-77)

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ТОВ "Центр соціально-економічного розвитку освітянства"
33000 м. Рівне, вул. Толстого, 3

О - 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць: Наукові записки
Рівненського гуманітарного університету. Випуск 13. — Рівне,
Рівненський державний гуманітарний університет, 2000 р. — 130 с.

ISBN 966 — 7281 — 06 — 1.

Збірник наукових праць містить статті із загальнотеоретичних, історико-педагогічних і методичних
проблем гуманізації освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, викладачів педагогічних
навчальних закладів, аспірантів, студентів, педагогів-практиків.

УДК: 371:373:378

ББК 74.20